

İktisatı Yeniden Düşünmek

Rıza, Oyun ve Ekonomi

Tilki Kitap®

www.tilkit kitap.com

tilki@matbumedya.com

0850 304 22 03

Yayıncı Sertifika No 28740

Genel Müdür: Emrah Çelik

Editör: Ahmet Güler

Sayfa Tasarım: Baran Ekber

Kapak Tasarım: Merve Ökten

Kitappad
com

Kitaplobi
com

Kitapşeyleri
com

1. Basım, İstanbul, Şubat 2026

ISBN: 978-625-8579-45-1

Tilki Kitap Matbaa / İstanbul

Matbaa Sertifika No: 48138

Eserin tüm telif hakları yazara aittir. Yazar, bu baskı için basım-satış-dağıtım-tanıtım haklarını Tilki Kitap'a devretmiştir. Yazar, eserin kapak dahil içeriğindeki tüm materyallerin (metin, görsel öge, tablo...) yasal ve fikri sorumluluğunu kabul etmiştir. Tilki Kitap'ın kurumsal görüşü olmayabilir.

İKTİSATI YENİDEN DÜŞÜNMEK

Rıza, Oyun ve Ekonomi

Gökhan Tosun

Alexè...

İÇİNDEKİLER

YAZAR HAKKINDA	11
ÖN SÖZ	15

GİRİŞ

I. İktisadın Dar Çerçevesi ve Anlam Krizi.....	17
II. Homo Economicus'un Sınırları.....	18
III. Bu Kitabın Teorik Konumu ve Yöntemi.....	18

BİRİNCİ BÖLÜM

İnsanı Yeniden Düşünmek: Oyun, Anlam ve Ekonomi.....	19
1.1. İktisatta İnsan Varsayımı Sorunu.....	19
1.2. Oyun Oynayan İnsan: Homo Ludens'e Giriş.....	20
1.3. Anlam Arayışı, İçsel Motivasyon ve Ekonomik Davranış	20
1.4. Rasyonellik Eleştirisi ve Alternatif İnsan Tasavvuru	20

İKİNCİ BÖLÜM

Homo Ludens Ekonomisi.....	23
2.1. Homo Ludens Ekonomisi Nedir?	23
2.2. Fayda Kavramının Yeniden Tanımı.....	24
2.2.1. Maddi Faydanın Ötesi	24
2.2.2. Paylaşım, Yaratıcılık ve Estetik Değer	25

2.2.3. Toplumsal Bağlar ve Ritüel.....	25
2.3. Homo Ludens ve Homo Economicus Karşılaştırması.....	25
2.4. Oyun, Üretim ve Ekonomik Anlam.....	26

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Kavramsal Büyüme: Niceliğin Ötesinde

Bir Kalkınma Anlayışı.....	27
3.1. GSYİH Merkezli Büyüme Eleştirisi.....	27
3.2. Kavramsal Büyüme Nedir?.....	28
3.3. Toplumsal Yetkinlik Algısı ve Standartlar.....	29
3.4. Devletin Hakem Rolü.....	29
3.4.1. İşgücü Piyasasında Standartlaşma.....	30
3.4.2. Keyfi Normların Engellenmesi.....	30
3.4.3. Çalışan ve İşveren Arasındaki Asimetri.....	30
3.5. Kavramsal Büyüme ve Toplumsal Meşruiyet.....	31

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Rıza Teorisi: İktidar, Piyasa ve Meşruiyet.....	33
4.1. Rıza Kavramının Tarihsel Arka Planı.....	34
4.2. Modern Kapitalizmde Rızanın Üretimi.....	36
4.3. Ekonomik Zorunluluk ve Gönüllülük İllüzyonu.....	37
4.4. Rıza, Çalışma İlişkileri ve Piyasa Disiplini.....	38
4.5. Rıza Teorisinin Homo Ludens ile İlişkisi.....	39

BEŞİNCİ BÖLÜM

Bileşik Baskı Teorisi: Enflasyonu Yeniden Düşünmek.....	41
5.1. Tekil Değişken Yaklaşımlarının Sınırları.....	41
5.2. Talep–Gelir Etkileşimi Olarak Enflasyon.....	43
5.3. Bileşik Baskı Kavramı.....	44

5.4. Kısa ve Uzun Dönem Makroekonomik Dinamikler	46
5.5. Politika Tartışmaları Açısından Bileşik Baskı Teorisi.....	46

ALTINCI BÖLÜM

Öncelik Ekonomisi: Alternatif Bir Üretim Mantığı	49
6.1. Büyüme ve Kalkınma Yaklaşımlarına Eleştiri	49
6.2. Öncelik Ekonomisi Nedir?.....	51
6.3. Acil ve Temel İhtiyaçlara Yönelik Üretim.....	52
6.4. Dağıtımdan Önce İhtiyaca Odaklanmak	53
6.5. Öncelik Ekonomisi ve Toplumsal Adalet	54

YEDİNCİ BÖLÜM

Epistemik Şizofreni: Bilgi, Pozitivizm ve Bölünmüş Akıl	57
7.1. Pozitivist Bilgi Anlayışının Sınırları	57
7.2. Epistemik Şizofreni Kavramının Tanımı	58
7.3. Akademide ve İktisatta Zihinsel Bölünme.....	58
7.4. Epistemik Şizofreniden Çıkış Mümkün mü?.....	59
7.5. Homo Ludens Ekonomisi	
Bir Epistemik Alternatif midir?	59

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Kuramsal Bütünlük: Teorilerin Birlikte Okunması.....	61
8.1. Homo Ludens, Rıza ve Öncelik Ekonomisi Arasındaki Bağ.....	61
8.2. Kavramsal Büyüme ve Epistemik Dönüşüm	62
8.3. Bileşik Baskı Teorisi'nin Genel Çerçeveadaki Yeri.....	62
SONUÇ.....	64
KAYNAKÇA	65

YAZAR HAKKINDA

Gökhan Tosun mezuniyetinin ardından üniversite dışı yol ile bağımsız araştırmacı ve yazar olarak akademik hayata girmiş, teorileri olan bir “Sanayi Devrimi” sakinidir. Çocukluğu Adana’da yoksul bir ailede geçmiş olan yazar, aile içi ilişkileri ve onu çevreleyen mahalle kültürünü ciddi bir titizlikle gözlemleyegelmiştir.

Resmî tahsili her ne kadar iktisat olsa da kendisini tüm bilimlerin öğrencisi olarak tanımlayan yazar; fizikten sanata, matematikten felsefeye kadar birçok alana eğilmektedir.

“Bir çürüme döneminin ardından dönüm noktası gelir. Uzaklaşmış olan kudretli ışık geri döner. Hareket vardır ama zoraki değildir. Hareket doğaldır, kendiliğinden doğar. Bu nedenle eskinin (yeniye) dönüştürülmesi kolay olur. Eski bir kenara bırakılır ve yeni benimsenir. Her ikisi de zamana tâbidir, bu yüzden hiçbir zarar meydana gelmez.”

I Ching

ÖN SÖZ

Bu kitap, iktisadı yalnızca açıklamak için değil yeniden düşünmek için yazıldı. Buradaki “yeniden”, eski teorilerin yerine bir yenisini koymak anlamına gelmez; daha çok, iktisadın yıllar içinde kaybettiği insanla kurduğu anlam bağıını geri çağırma çabasıdır. Homo Economicus’un teknik berraklığı karşısında silikleşen insan deneyimi, bu çalışmada yeniden merkeze alınmıştır.

Bu kitap boyunca geliştirilen Homo Ludens Ekonomisi, Rıza Teorisi, Kavramsal Büyüme, Öncelik Ekonomisi ve Bileşik Baskı Teorisi, birbirinden bağımsız iddialar değildir. Her biri, aynı sorunun farklı yüzlerine verilmiş yanıtlar olarak okunmalıdır: Ekonomi neden büyürken toplum çözülüyor?

Bu ön söz, o sorunun artık tekil cevaplarla açıklanamayacağını kabul ederek başlar.

GİRİŞ

I. İktisadın Dar Çerçevesi ve Anlam Krizi

Modern iktisat, uzun süredir kendisini teknik bir bilim olarak tanımlamakta ve bu tanım üzerinden meşruiyet üretmektedir. Sayılar, modeller ve denklemler aracılığıyla ekonomik gerçekliği açıklama iddiası, iktisadı diğer toplumsal bilimlerden ayıran temel özellik olarak sunulmuştur. Ancak bu teknikleşme süreci, iktisadın insanla ve toplumsal anlamla kurduğu bağı giderek zayıflatmıştır. Ekonomik davranışlar açıklanabilmiş olabilir fakat ekonomik hayatın nasıl yaşandığı, nasıl hissedildiği ve ne anlama geldiği büyük ölçüde teorinin dışına itilmiştir.

Bu durum, iktisadın bir anlam krizi yaşamasına yol açmıştır. Büyüme rakamları artarken bireylerin kendilerini daha güvende, daha yetkin ya da daha anlamlı hissetmemesi; verimlilik yükselirken toplumsal tatminsizliğin derinleşmesi, piyasa mekanizmaları işlerken rızanın zayıflaması, bu krizin görünür belirtileridir. İktisat açıklama gücünü artırırken, anlam üretme kapasitesini kaybetmiştir.

Bu kitap, iktisadın yaşadığı bu anlam krizini yalnızca teknik bir yetersizlik olarak değil insan tasavvuruna dayalı kuramsal bir daralma olarak da ele almaktadır.

II. Homo Economicus'un Sınırları

İktisat teorisinin merkezinde yer alan Homo Economicus; rasyonel, çıkarını maksimize eden ve tutarlı tercihler yapan bir özne olarak kurgulanmıştır. Bu varsayım, modellerin sadeleştirilmesi açısından işlevsel olsa da insan davranışının büyük bölümünü açıklamakta yetersizdir. İnsanlar çoğu zaman tam bilgiye sahip değildir, kararlarını yalnızca maddi kazanç üzerinden vermez; alışkanlıklar, duygular, aidiyetler ve anlam arayışı ekonomik davranışın ayrılmaz parçalarıdır. Homo Economicus insanı tarihsel bağlamından, toplumsal ilişkilerinden ve kültürel dünyasından soyutlar. Bu soyutlama, iktisadın evrensel bir bilim olduğu iddiasını güçlendirse de teorinin yaşanan gerçeklikle temasını zayıflatır. Sonuçta ortaya çıkan şey, kendi içinde tutarlı fakat toplumsal hayata yabancı bir bilgi sistemidir.

Bu kitap, Homo Economicus'un analitik bir araç olarak değil insanı eksiltlen bir ontolojik varsayım olarak ele alınması gerektiğini savunur. Sorun, insanın rasyonel olmaması değil yalnızca rasyonel olarak tanımlanmasıdır.

III. Bu Kitabın Teorik Konumu ve Yöntemi

Bu çalışma, iktisadı ne tamamen reddeden ne de mevcut teorik çerçeveleri olduğu gibi kabul eden bir konumda durur. Amaç, iktisadı daha "insani" kılmak değil iktisadın zaten insani olan boyutlarını yeniden görünür hâle getirmektir. Bu bağlamda kitap, pozitivist yöntemlerin sağladığı analitik araçları dışlamaz ancak onları tek meşru bilgi kaynağı olarak da kabul etmez.

Yöntemsel olarak bu çalışma yorumsal iktisat, kültürel analiz, davranışsal içgörüler, tarihsel ve felsefi okumalar ile nicel düşünmeyi birlikte ele alır. Bu yaklaşım, iktisadı kapalı bir teknik disiplin olmaktan çıkarıp, toplumsal anlam üretiminin bir parçası hâline getirmeyi hedefler.

BİRİNCİ BÖLÜM

İNSANI YENİDEN DÜŞÜNMEK: OYUN, ANLAM VE EKONOMİ

İnsanı ekonominin tanımını içerisine dâhil etmek başlı başına bir sorundu. Geçen yüzyıllar içinde anlaşılan şey, insanın anlam bağından soyutlanamayacağı ve matematiksel formlere hapsolamayacağı olmuştur. Onun için oyun, vazgeçtiği bir şeydir. Homo Ludens anlam arayan, oyun oynayarak paylaşım yapan ve bunu ritüel hâline getiren bireylerin geçmişten beri ötelenen varoluşunu yeniden hatırlatır.

1.1. İktisatta İnsan Varsayımı Sorunu

Her iktisat teorisi, açık ya da örtük biçimde bir insan varsayımına dayanır. Bu varsayım yalnızca bireysel davranışları değil piyasanın nasıl işlediğini, devletin nasıl müdahale etmesi gerektiğini ve ekonomik başarının nasıl ölçüleceğini de belirler. Ancak iktisatta bu varsayım çoğu zaman sorgulanmadan kabul edilir.

İnsanın rasyonel, hesap yapan ve faydasını maksimize eden bir varlık olarak tanımlanması, teorik tutarlılık sağlasa da insanın gerçek davranış biçimleriyle çelişir. İnsan yalnızca tercih yapan bir özne değil aynı zamanda anlam arayan, oynayan, paylaşan ve aidiyet kuran bir varlıktır. Bu boyutlar dışlandığında, iktisat insanı açıklamak yerine onu yeniden biçimlendirmeye başlar.

1.2. Oyun Oynayan İnsan: Homo Ludens'e Giriş

İnsanı yeniden düşünmenin en verimli yollarından biri, onu oyun oynayan bir varlık olarak ele almaktır. Oyun, yalnızca boş zaman etkinliği değil; kurallar, roller, anlamlar ve ritüeller aracılığıyla toplumsal hayatın temelini oluşturan bir faaliyettir. İnsan, oyun yoluyla dünyayı anlamlandırır, sınırlarını dener ve toplulukla bağ kurar. Homo Ludens yaklaşımı, insanın ekonomik davranışlarını da bu oyun mantığı içinde ele alır. Ekonomik faaliyet, salt hayatta kalma mücadelesi değil aynı zamanda anlam, statü ve aidiyet üretme sürecidir. Bu bakış açısı, iktisadı mekanik bir denge arayışından çıkarıp, yaşanan bir toplumsal pratik olarak kavramayı mümkün kılar.

1.3. Anlam Arayışı, İçsel Motivasyon ve Ekonomik Davranış

İnsanların çalışması, üretmesi ve tüketmesi yalnızca dışsal teşviklerle açıklanamaz. Ücret, kâr ya da fiyat sinyalleri önemli olsa da bireylerin ekonomik davranışlarının arkasında çoğu zaman içsel motivasyonlar bulunur. Kendini işe yarar hissetme, kabul görme, üretimin bir parçası olma duygusu, ekonomik kararları derinden etkiler. Anlam arayışı ekonomik davranışın merkezinde yer alır. Bu anlam üretilmediğinde, maddi kazanç artışı bile tatmin yaratmaz. Bu nedenle ekonomik sistemin sürdürülebilirliği, yalnızca kaynak tahsisine değil bireylerin bu sistem içinde kendilerini nasıl konumlandıklarına bağlıdır.

1.4. Rasyonellik Eleştirisi ve Alternatif İnsan Tasavvuru

Bu kitapta rasyonellik tamamen reddedilmez ancak tek geçerli insan davranışı biçimi olarak kabul edilmesi eleştirilir. İnsan kimi

zaman rasyonel, kimi zaman sezgisel, kimi zaman da oyunbazdır. Bu çeşitlilik, bir zayıflık değil insanın toplumsal uyum yeteneğinin kaynağıdır.

Alternatif insan tasavvuru, insanı yalnızca hesap yapan bir özne değil anlam kuran ve oyun oynayan bir varlık olarak ele alır. Bu tasavvur iktisadın açıklama gücünü daraltmaz, aksine genişletir. Çünkü insanı eksilterek değil bütünlüğü içinde kavrayarak anlamayı hedefler.